

SHAXSNI O'ZINI-O'ZI ANGLASHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI**Qosimov Sardor Bahodirovich****Namangan viloyati, Yangiqo'rg'on tumani****7-umumiy o'rta ta'lim maktabining Amaliyotchi psixologi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.11240919>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda psixologik konsultatsiya jarayonida o'zini- o'zi anglash kvalimetriyasining tashkiliy-psixologik bosqichlari va takomillashtirish usullari haqida fikr yuritiladi. Ushbu jarayonda amaliy psixologik faoliyatning samaradorligi va sifatiga ta'sir etuvchi omillar ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: kvalimetrik, kvalimetrik mezonlar, ijtimoiy munosabatlarda kvalimetriya, samaradorlik modeli.

KIRISH

Jaxonning aksariyat qismida o'tgan asrning ikkinchi yarmidan boshlab yoshlarga oid davlat siyosati davlat milliy siyosatining mustaqil yo'nalishiga aylana boshladi. Yoshlar tez suratlarda bilan avj olib borayotgan har qanday o'zgarishlarning yetakchi jabhalarida turganligi bois, turli yot madaniyatlar aralashuvi o'laroq ularga qarshi g'oyaviy qalqon bo'la oluvchi hamda milliy tarbiya potesialini yuqoriga olib chiquvchi eng muhim qatlam sifatida aynan yosh avlod katta ishonchli sarmoyaga loyiq bo'lib qolmoqda. Chunki kelajak avlod kamoloti uchun olib borilayotgan amaliy psixologik faoliyatga kvalimetrik yondashuv "Yoshlarga oid davlat siyosati"ni amalga oshirishning dolzarb masalalarini sifatli va tezkorlik bilan hal etishda, yoshlar o'rtasida yuzaga kelayotgan tarbiyaviy bo'shliqlarni o'z vaqtida mustahkam asosda to'ldirishda, jamiyatimizning ma'naviy-ma'rifiy qiyofasini yoshlarimizning salohiyati va o'ziga xos tarbiyaviy kuchi orqali takomillashtirishda o'zgacha bir yangi bosqichni belgilab beradi. Bunda sub'ektning o'z imkoniyatlarini, o'zini-o'zi tug'ri adekvat baxolashi juda muximdir.

ADABIYOTLAR SHARHI

E.G.G'ozievning ta'lim muassasalaridagi psixologik xizmat vazifalarini qayd etishga bag'ishlangan ko'rsatmalari, M.G.Davletshinning O'zbekistondagi psixologik xizmatning bugungi holati va vazifalarini talqin qilishga qaratilgan ilmiy-amaliy fikr-mulohazalari, G'.B.Shoumarovning Xalq ta'limi tizimida psixologik xizmatning joriy etilishi bilan bog'liq yangiliklar, muammolar va yechimlarga bag'ishlangan nazariy-ilmiy va ijtimoiy-amaliy ahamiyatga molik fikr-mulohazalari, Sh.R.Barotovning ta'limda psixologik xizmat amaliyotiga bag'ishlangan ilmiy tadqiqot natijalari, B.R.Qodirovning O'zbekistondagi iqtidorli va iste'dodli bolalarni tanlash va tarbiyalashga qaratilgan qator nazariy-ilmiy va amaliy-uslubiy asarlari shular jumlasidandir. Ayniqsa, bugungi kunda o'zbekistonlik psixologlar guruhi tomonidan "O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida psixologik xizmat, xalq ta'limi tizimida ishlaydigan psixologlarning malakasini oshirish va ularning attestatsiyasi haqidagi Nizom"ning ishlab chiqilishi va uni Xalq ta'limi vazirligi tomonidan tasdiqlanishi O'zbekistondagi psixologik xizmat tizimining rasmiy tarzda "jonlanishi" va taraqqiy etib borishi uchun muhim ijtimoiy ahamiyat kasb etadi. Tabiiyki, ushbu "Nizom" ta'lim muassasalarida tatbiq etilajak psixologik xizmat tizimining asl maqsadi, mazmuni, mohiyati, ahamiyati, vazifalari va asosiy yo'nalishlari haqida yetarlicha tasavvur hosil qilish va shu tasavvur asosida muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatish uchun o'ziga xos qo'llanma va yo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Umumta'lim maktablarida tashkil etilgan psixologik xizmat tizimi uchun mo'ljallangan "Psixologik xizmat Nizomi"ga kiritilgan barcha vazifalarni ma'lum ma'noda maktab yoshsining psixologik himoyalaniishini shakllantirishga qaratilgan vazifalar sifatida talqin qilish mumkin. Chunki, psixologik xizmat jarayonida har bir yoshni o'zini o'zi anglashga, o'zidan o'zi unumli foydalanishga, o'z individual imkoniyatlarini namoyon qilishga va rivojlantirishga, faoliyat jarayonida sodir etilishi mumkin bo'lgan ziddiyatlarga va ayrim tanglik holatlariga yo'l qo'ymaslikka qaratilgan tadbirlar ko'lami muntazam ravishda amalga oshirilib boriladi. Bularning barchasi esa ayni paytda, psixologik muhofaza imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan uslubiy vositalar sifatida xarakterlanadi. Shunga muvofiq, bugungi kunda maktab amaliyotchi psixologlari yosh faoliyatidagi ijtimoiy-psixologik muhofazani takomillashtirish bilan bog'liq quyidagi vazifalarni amalga oshirmoqdalar.

Mazkur yo'nalishlarning har biri haqida qisqacha izoh berish mumkin:

I. Ilmiy-nazariy faoliyat yo'nalishlari bo'yicha amaliyotchi psixologning quyidagi vazifalarni bajarishi talab qilinadi: - psixologik xizmatning metodologik asoslari haqida bilim, tushuncha va tassavurga ega bo'lish; yosh shaxsiga psixologik yondashuv uchun samarali foyda bera oluvchi psixologik usullar, tamoyillar va metodikalarni ajrata olish; umumiy psixologiya, yosh va pedagogik psixologiya, tibbiy psixologiya fanlari bo'yicha tegishli bilimlarni o'zlashtirish; O'zbekistondagi psixologik xizmat konsepsiyasi haqida axborotga ega bo'lish; o'z-o'zini ilmiy-nazariy jihatdan takomillashtirish bilan bog'liq kunlik, haftalik, oylik va yillik ish rejalarini tuzish va bajarish.

II. Ilmiy-tashkiliy faoliyat yo'nalishlari quyidagi vazifalarni bajarishni o'z ichiga oladi: - har kunlik, haftalik, oylik va yillik taqvimiy ish rejasi tuzish, uni hududiy psixologik xizmat markazi tomonidan tasdiqlatish; psixologik xizmat xonasini kerakli jihozlar, ko'rgazmalar va boshqa barcha materiallar bilan to'ldirish; Maktabdagi har bir yosh uchun "Shaxs psixologik kartasi"ni tuzish va shu ma'lumotlar (ko'rsatkichlar) asosida tegishli psixologik tadbirlarni belgilash; - ota-onalar, sinf rahbarlari, fan o'qituvchilari va maktab rahbarlari bilan bajariladigan ishlar rejasini tuzish; - har bir sinfdagi yoshlar guruhi, alohida referent, rasmiy va norasmiy guruhlar, liderlar va ayrim "ajralib qolgan" yoshlar bilan individual ish olib borish rejasini tuzish; yoshlarni maktabga qabul qilish va kasbga yo'llash bilan bog'liq psixologik ishlar ko'lamini belgilash.

III. Ilmiy-tadqiqiy yo'nalishlari bo'yicha quyidagi vazifalarning bajarilishi nazorat qilinadi: maktab amaliyoti uchun zarur psixologik usullarni qo'llash va olingan ma'lumotlarni qayta ishlash asosida tegishli ilmiy xulosalar chiqara olish; psixologik qonuniyatlarni bilish va shu asosda namoyon bo'luvchi yosh xususiyatlari, individual xususiyatlar va o'quv motivlariga xos jihatlarni muntazam o'rganib borish, tadqiq qilish, fikr-mulohazalar yuritish; yosh faolligiga, o'z-o'zini anglash va rivojlantirish orqali o'z-o'zini himoya qilishga nisbatan ijobiy yoki salbiy ta'sir etuvchi omillarni obdon o'rganish, tadqiq qilish va tadbirlarni belgilash; - o'quv faoliyati samaradorligini aniqlashga ta'sir etuvchi psixologik omillarni aniqlash va tadqiq qilish; - psixologik yondashuv samaradorligini aniqlashga xizmat qiluvchi mavzular, kuzatishlar asosida izlanishlar olib borish, u yoki bu yoshda yuz berayotgan o'zgarishlar sababini o'rganib borish; o'z kuzatishlari va amaliy faoliyat natijalari bo'yicha ilmiyamaliy anjumanlar uchun ma'ruzalar tayyorlash.

Hozirgi davrda psixologik xizmatni tashkil qilishning turli shakl va vositalari ijtimoiy turmushga tatbiq qilinmoqda: maktab psixologik faoliyati, ruhiy kasalliklar shifoxonalari va

nevrologik markazlar xodimlari xizmati, oila psixoterapiyasi, ijtimoiy psixologik vazifalari, psixologik ekspertiza, ommaviy davolanish maskanlarida psixologik yordam, sud jarayonidagi psixologik holatni kuzatish, mehnat tuzatish koloniyalari va yordamchi maktablarda psixologik xizmatni amalga oshirish va boshqalar. Ana shular qatorida oliy maktabda psixologik xizmatni joriy etish va uni boshqarish alohida ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Oliy maktab ta'limi samaradorligini oshirishda, amaliy psixologik faoliyatini yo'lga qo'yishda talabalarning aqliy imkoniyatlari, zaxiralari, umumiy saviyasi, bilimlarni o'zlashtirish darajasi, o'qishga munosabati, o'z-o'zini boshqarish darajasini tadqiq qilish muhim ahamiyatga ega. Talabalarda uchraydigan ijtimoiy-psixologik, bilishga oid kasbiy qiyinchiliklarning oldini olish uchun ta'kidlab o'tilgan mezonlarni aniqlash ko'zlagan maqsadni amalga oshirish sari yetaklaydi. Chunki psixolog bilan talabalarning hamkorlik faoliyati ko'lami qancha keng bo'lsa, bilimlarni o'zlashtirish darajasi shunchalik yuqori, o'z-o'zini boshqarish esa puxta egallangan bo'ladi. O'zaro ta'sir o'tkazish doirasi qanchalik keng bo'lsa, muammolarni hal qilish jarayoni shunchalik tez amalga oshiriladi. Bugungi oliy ta'limda psixologik xizmat amaliyoti talaba va o'qituvchi, o'qituvchi va o'qituvchi, o'qituvchi va rahbariyat o'rtasidagi ijobiy psixologik iqlimni yaratishga, shuningdek, oliy ta'limda faoliyat yurituvchi har bir shaxsning faoliyat samaradorligini ta'minlashga ta'sir qiluvchi o'ziga xos ijtimoiy psixologik omillarni tadqiq qilib muntazam ravishda tegishli psixologik tavsiyalarni taqdim etib borishga xizmat qiladi.

References:

1. Azgaldov G.G., Glichev A.A. Kvalimetriya - mahsulot sifatini o'lchash fani // Standartlar va sifat. № 1. 1968.
2. Subetto A.I. Shaxs va ta'limning kvalimetriyasi: genezisi, shakllanishi, rivojlanishi, muammolari va istiqbollari // "Ta'limda kvalimetriya: metodologiya, uslubiyat va amaliyot" XI simpoziumining materiallari - M.: Mutaxassislarni tayyorlash sifati muammolari tadqiqot markazi, 2006.
3. Babkina L.N., Skotarenko O.V. Mintaqaviy iqtisodiyotni boshqarishda kvalimetrik yondashuvni qo'llash. Sankt-Peterburg davlat politexnika universiteti jurnali. Iqtisodiyot fanlari 4-son (175). 2013. b. 45- 52.
4. Pedagogik lug'at. - M.: Akademiya, 2016.
5. Gusev e.K. Nikandrov V V Psixofizika. P bo'lim. Psixologik masshtablashtirish. - L.: Nauka, 2015.